ГУЛАМ МӘММӘДЛИ

Ҹәлил Мәммәдгулузадәнин бир сәфәри һаггында

(Хатирә)

Ҹәлил Мәммәдгулузадәнин «Сечилмиш әсәрләри» адлы китабына язылмыш башланғыч мәгаләсиндә вә китабын ахырына әлавә эдилмиш комментарияда (361-ҹи сәһифә) Әзиз Шәриф йолдаш Молла Нәсрәддинин «Өлүләр» әсәриндән бәһс эдиркән дейир ки:

«... автор бу труппа илә гастрол сәфәринә чыхараг өз п'есасыны Эшгабад, Сәмәргәнд, Дашкәнд, Газан, Астрахан вә башга шәһәрләрдә көстәрди. П'еса һәр ердә тамашачыларда курултулу мувәффәгиййәт газанмыш вә дикәр тәрәфдән дә руһани вә фанатик әгидәли группаларда һәйәҹан вә э'тиразлар ояндырмышды».

Бурада Мирзә Ҹәлилин 1916-чы ил Түркүстана этдийи сәфәри һаггындаки фактлар тәһриф эдилмишдир.

Мәрһумун һәят йолдашы Һәмидәханым да «Революция вә култура» журналынын 1940-ҹы ил биринҹи нөмрәсиндә Мирзә Ҹәлил һаггында яздығы хатирәләриндә belә, Түркүстан сәфәри заманы «Өлүләр»ин һарада ойнандығыны конкрет олараг гейд этмир.

Бурасы доғрудур ки, 1916-ҹы илдә «Өлүләр» Бакидә биринҹи дәфә ойнандыгдан сонра Мирзә Ҹәлил вә Әлигулу Нәҹәфов «Гәмкүсар» журналын нәшри үчүн малиййә васаити әлдә этмәк мәгсәдилә Түркүстана сәфәр этмишләрди. Бу васаит «Өлүләр»и сәһ-

нәйә гоймаг йолу илә олаҹагды. О
лар бу мәгсәдлә дә Эшгабада кәлд
ләр. Лакин онларын янында һеч б
труппа йох иди.

Мирзә Ҹәлил вә Әлигулу Нәҹәф
Эшгабада кәләрәк индики Карл Мар
мейданындаки «Ориант» отелинә ду
муш вә ерли театр һәвәскарларын
иштиракы илә «Өлүләр»и һазырлама
башламышлар. Мәшгләр «Фирид
ни» мәктәбиндә апарылырды.

Молла Нәсрәддинин Эшгабада кә
мәси хәбәри ерли бәһаиләрдә бөйүк н
разылыг төрәтди.

Иш бурасында иди ки, журнал
1913-ҹү ил июл айынын ийирми үчү
дә чыхан ийирминҹи нөмрәсиндә б
ринҹи сәһифәдә бәһаи дининин ба
чыларындан Аббас Әфәнди һаггын
чәкилмиш бир карикатурада бәһаил
йә бөйүк зәрбә эндирилмишди. Од
ки, ерли бәһаи буржуазиясы баш
Әләкбәр Хәлилов, Аббасгулу Әли
Абасовлар вә башгалары олмагла ч
һөкумәт даирәләринә әризә вермә
башладылар. Чар чиновникләринә в
рилән бөйүк рүшвәтләр вә данос
рын тә'сири ән гыса мүддәтдә өзү
һисс этдирди.

Молла Нәсрәддин илә һесаблашм
шәһәрин полицмейстери Алексеевә та
шырылды. Мирзә Ҹәлил тез-тез пол
идарәсинә чағырылмаға башланды.

«Өлүләр»ин һазырланмасы сүр'әтлә
давам эдирди. П'есада иштирак эдән-
ләр бөйүк һәвәслә ишә киришмишләр-
ди. Һәр күн ахшам саат 8-дә «Фири-
дуни» мәктәбиндә мәшг олурду. Бир
ахшам да нөвбәти мәшгә кәлдийимиз
заман автору вә Шейх Нәсрулланын
ролуну ойнаян Әлигулу Нәҹәфову мәк-
тәбдә көрмәдик. Чох көзләдикдән сон-
ра йолдашларымыздан бириси мәктәбә
кәләрәк белә бир хәбәр кәтирди:

— Полицмейстер Алексеевин әмри
илә Молла Нәсрәддинкил бу күн ах-
шам гатары илә Эшгабады тәрк эдә-

рәк Дашкәндә тәрәф кетмәли олдулар.

Бу хәбәрдән сонра һамымыз мәктәбдән чыхыб кетдик.

«Өлүләр» Эшгабадда ойнанмады.

Комментарияда көстәрилән башга шәһәрләрин һансында ойнаныб-ойнанмадығы һаггында о вахт белә дүзкүн хәбәр йох иди. Бурасыны да унутмамалыдыр ки, Мирзә Ҹәлилкилин сәфәри чох да узун сүрмәди. Бир аздан сонра онларын Тифлисә гайытдыглары хәбәрини эшитдик.